

Het draait echt om de centen

Eric Smit

De financiële crisis van 2008 maakte de noodzaak duidelijk van doorwrochte financiële journalistiek. Omdat bestaande media hier onvoldoende in voorzagen, is in 2010 het platform voor onderzoeksjournalistiek Follow the Money opgericht. Inmiddels is het advertentieloze Follow the Money een gezond journalistiek bedrijf.

Kenners gaven in 2010 geen stuiver voor de kansen van *Follow the Money*. Een 'multimediaal platform voor onderzoeksjournalistiek' noemden we onszelf, gericht op het volgen van geldstromen. We vertelden iedereen die het maar wilde horen dat we diepgravende artikelen zouden publiceren over misstanden waar geld ergens een rol speelt. En 'ergens' was in onze ogen: vrijwel overal.

Maar wie wilde er in 's hemelsnaam online artikelen tot zich nemen met een leestijd van minstens tien minuten? De grote uitgevers dachten toen eerder in seconden. Ze wilden 'eyeballs' scoren en zorgen dat die ook naar advertenties keken. Uit hun data bleek immers dat lezers online geen rust kenden. Alles moest snel. Bovendien: wie interesseerde zich voor financiële verhalen? Die stonden achterin de papieren krant en de meeste mensen sloegen die sectie liever over. Een digitaal platform bouwen rond lange artikelen die allemaal iets met economie hebben te maken, dat was idiotie.

Het was überhaupt de vraag waar het heen moest met de journalistiek. Dagbladen gingen al jaren gebukt onder teruglopende aantallen abonnees en dalende advertentie-inkomsten. Redactiebudgetten slonken en met name de onderzoeksjournalistiek stond onder druk. Onderzoek doen is duur, de uitkomsten zijn ongewis en de krant werd er tegelijkertijd niet dunner op. Minder mensen moesten tegen steeds lagere prijzen meer stukjes leveren. Vol inzetten op diepgang en onderzoeksjournalistiek vergt precies het tegenovergestelde.

De timing voor het starten van een bedrijf kon bovendien niet ongelukkiger. Nog geen anderhalf jaar eerder stond de wereld aan een peilloze afgrond als gevolg van de ineenstorting van een mondiaal piramidespel dat vooral door zakenbankiers in New York en Londen met ongekend vernuft in elkaar was geschroefd. Met topsalarissen en megabonussen hadden de grote zakenbanken de knapste koppen van de beste universiteiten weten te ronselen. Het waren deze financiële raketgeleerden die met *credit-default swaps*, *collateralized debt obligations* en *mortgage backed securities* een constructie hadden gecreëerd die kolossale bedragen uit de reële economie wist te zuigen.

Maar dat bouwwerk werd op essentiële punten geschraagd door fraude en pure misleiding. Het moest op een zeker moment wel onder het gewicht van zijn eigen verdorvenheid

bezwijken en dat was gebeurd. De alles verschroeiende hebzucht van enkelen had ervoor gezorgd dat de westerse wereld in haar grootste naoorlogse crisis was beland. In het Amerikaanse tijdschrift *Rolling Stone* zou journalist Matt Taibbi met die ene zin over zakenbank Goldman Sachs het beeld van de gewetenloze zakenbankier in het geheugen van van miljoenen mensen kerven: '*The world's most powerful investment bank is a great vampire squid wrapped around the face of humanity.*'

De financiële sector bleek zo verregaand vervlochten te zijn met alles wat om ons heen gebeurt, dat het redden ervan de hoogste politieke prioriteit kreeg. Nu dat op perverse prikkels gebouwde parasitaire financiële systeem op omvallen stond, moest het nota bene met gemeenschapsgeld worden gered. De ontzetting was immens. Wie snapte wat er was gebeurd? Waarom hadden we het niet zien aankomen? Wie waren verantwoordelijk? Zouden de schuldigen ermee weggkomen? Hoe konden we dit in de toekomst voorkomen?

Middenin van die financiële crisis een platform voor onderzoeksjournalistiek starten dat zijn bedrijfsmodel nog moest uitvinden, was een hachelijke onderneming. Daar stond gelukkig tegenover dat tussen de rokende puinhopen van de mondiale economie de contouren van de noodzaak van doorwrochte financiële journalistiek zich scherper aftekenden.

De naam *Follow the Money* ontleenden we aan de film die het hart van iedere journalist die voor 1960 is geboren, sneller laat kloppen: *All the President's Men* (1976), gebaseerd op het gelijknamige boek van de iconische onderzoeksjournalisten Bob Woodward en Carl Bernstein van de *Washington Post*. Zij zijn de mannen die vanaf juni 1972, na de inbraak in het hoofdkwartier van de Democratische Partij in het Watergate-gebouw in Washington D.C., het spoor volgden en bij het Witte Huis uitkwamen. Om precies te zijn: ze volgden het geldspoor. In de film – niet in het boek – komt een scène voor die bij de oprichters van ons platform op het netvlies staat gebrand. In een schaars verlichte parkeergarage ontmoet Woodward de klokkenluider die de legendarische codenaam '*Deep Throat*' zou krijgen. De journalist krijgt geen kant-en-klaar dossier in zijn handen gedrukt, slechts een aanwijzing hoe hij het onderzoek moet aanpakken: '*Follow the money... just follow the money.*' En dat deden Woodward en Bernstein, ook in werkelijkheid. Hun ruim twee jaar durende zoektocht leidde uiteindelijk tot de val van de machtigste man op aarde: de president van de Verenigde Staten.

De Watergate-affaire liet zien waar het werk van journalisten in wezen om draait: het controleren van de macht. En meer dan bij elke andere vorm van journalistiek is dat de functie van onderzoeksjournalistiek. Wanneer eigenaren van media en hoofdredacteuren de middelen ter beschikking stellen, kunnen slimme en gemotiveerde gravers onthullingen doen die voor het functioneren van een democratie van eminent belang zijn. Daarbij is geldsporen volgen een methode die aan belang heeft gewonnen.

In de periode dat Tricky Dicky Nixon zijn ovale werkkamer in het Witte Huis betrok en weer moest verlaten, voltrok zich ook een proces dat vanaf het begin van de jaren tachtig een

steeds hoger tempo kreeg: globalisering. De wereldwijde vrijhandel moest vrij baan krijgen, lokale fabricage werd vervangen door mondiale assemblage, het computertijdperk nam een aanvang en grenzen vervaagden door de razendsnelle opkomst van het wereldwijde web. Marktwerking leek een oplossing voor alles en drong gaandeweg door tot vrijwel alle haarvaten van de samenleving. Multinationals kregen een grotere omvang en werden winstgevender, maar de voordelen van de productiviteitsstijgingen kwamen stilletjesaan in steeds minder handen terecht. En tegelijkertijd voltrok zich een proces waarbij financiële hoofdsteden een almaar belangrijker rol opeisten.

Wie de macht wil controleren, dient zich ook bij die poorten te melden en zich niet door het succes van de winnaars te laten verblinden. Dat daar veel werk viel te verrichten, maakte de financiële crisis duidelijk. De samenleving was tot op het bot gefinancialiseerd, maar wat zag je daarvan terug in de media? Wie snapte er nog iets van? Zag niemand hoe belangrijk dit was?

Zo werd het idee voor *Follow the Money* geboren, aan de rand van een schoolplein in de Amsterdamse Watergraafsmeer. Zelf gaan ondernemen en een journalistiek platform opzetten, dat was het! Want je kunt wel vanaf de zijlijn roepen dat er iets moest veranderen, het is zinniger er zelf iets aan te doen. Aanvankelijk opereerden we zonder een goed bedrijfsplan, alleen gesterkt door de rotsvaste overtuiging dat belangwekkende en goed vertelde onderzoeksverhalen altijd hun weg naar een publiek zouden vinden. Ook online.

Die verhalen kwamen er, vaak als langlopende dossiers. Over de financiële alchemie van Wall Street, waarmee ook eenvoudige ondernemers in het Nederlandse midden- en kleinbedrijf leerden kennismaken: rentederivaten. Complexe financiële producten die bankiers de mkb'ers op grote schaal in de maag splitsten. Hoe marktwerking in de gezondheidszorg de intrede van de 'zorgcowboy' mogelijk maakte. Een type charlatan dat gedijt bij gebrekkig of afwezig toezicht, de oneindige vraag naar gezondheidszorg en een schier onuitputtelijke stroom van gemeenschapsgeld. We doen al jaren onderzoek naar de verstrekkende invloed van het corporate bedrijfsleven en het schemergebied tussen informeren en corrumperen: het lobbyisme. Zo ook naar het infernale belastingparadijs dat in Nederland is ontstaan, met dank aan die machtige lobby. Hoe economische belangen de onafhankelijke wetenschap ondermijnen. Professoren die zich als paladijnen van het grootbedrijf gedragen. We publiceerden artikelen over politici die zich heimelijk laten sponsoren. Na grondig onderzoek bleek de voorzitter van de machtigste politieke partij van Nederland, Henry Keizer, tevens vertrouweling van de premier, zijn vermogen op duistere wijze te hebben verworven. Zijn daaropvolgende vertrek toonde aan dat door het traceren van geldsporen de macht effectief kan worden gecontroleerd. Dat bleken veel mensen op prijs te stellen.

Meer dan elf jaar na de lancering is *Follow the Money* uitgegroeid tot een geduchte waakhond. Er gaat haast geen week voorbij zonder dat een onderzoek van onze redacteuren ergens stof doet opwaaien, een artikel tot Kamervragen leidt of iemand namens FTM een belangrijk bestuurder het vuur aan de schenen legt. Met ons spuurwerk zijn we in vrijwel

elke sector actief en inmiddels gaan we ook regionale en internationale samenwerkingen aan.

Dat kan alleen omdat een uitdijende groep mensen doorheeft dat in een wereld waarin vrijwel alles om economische belangen draait, *following the money* een onmisbare leidraad is. Velen zijn gelukkig bereid een financiële bijdrage te leveren aan onze maatschappelijke missie. Met bijna 27 duizend betalende leden is het advertentieloze *Follow the Money* een gezond journalistiek bedrijf geworden. Dat dit lang niet altijd van een leien dakje ging, behoeft geen nadere uitleg. De basis: een trouw en uiterst gemotiveerd team van medewerkers. Toch hebben we zelf vooral het gevoel dat we pas aan het begin van een lange zoektocht staan. Wij weten inmiddels als geen ander dat nog veel zaken het spitwerk van een FTM'er verdienen. Bovendien: *The deeper you dig, the more shit you'll find.*

Auteur

Eric Smit is hoofdredacteur en mede-oprichter van Follow the Money.